ZAMONAVIY GLOBAL TAHDIDLAR SHAROITIDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI BOSHQARISHNING STRATEGIK YONDASHUVLARI

Ismoilov Bexruz Botir o` g`li
Toshkent davlat agrar universiteti transformatsiya markazi koordinator
Telefon raqam: +998949058281
Email: imb94040209@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21808997

Annotatsiya..Ushbu maqolada zamonaviy global tahdidlar sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning strategik boshqaruv mexanizmlari tahlil qilingan. Pandemiyalar, iqlim o'zgarishi, geosiyosiy nizolar hamda logistika tizimidagi uzilishlarning oziq-ovqat ta'minoti barqarorligiga ta'siri ilmiy jihatdan yoritilgan. Tadqiqot davomida strategik menejment, risklarni boshqarish, ta'minot zanjiri barqarorligi va raqamli texnologiyalarni joriy etishning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni baholangan. Shuningdek, davlat boshqaruvi, xususiy sektor va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan integratsiyalashgan strategik boshqaruv modeli taklif etilgan. Tadqiqot natijalari oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi.
Kalit so'zlar: oziq-ovqat xavfsizligi, strategik menejment, risklarni boshqarish, ta'minot zanjiri, logistika, raqamli transformatsiya, Big Data, GIS, IoT, strategik rejalashtirish.

STRATEGIC APPROACHES TO FOOD SECURITY MANAGEMENT UNDER MODERN GLOBAL THREATS

Abstract. This article examines strategic management approaches to ensuring food security under modern global threats. The study analyzes the impact of pandemics, climate change, geopolitical conflicts, and supply chain disruptions on food security. Particular attention is paid to strategic management, risk management, supply chain resilience, and digital transformation as key instruments for strengthening food systems. The paper also proposes an integrated strategic management model based on cooperation among government institutions, scientific organizations, and the private sector. The findings may contribute to improving public policy and managerial decision-making aimed at ensuring sustainable food security.
Keywords: food security, strategic management, risk management, supply chain, logistics, digital transformation, Big Data, GIS, IoT, strategic planning.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ГЛОБАЛЬНЫХ УГРОЗ

АННОТАЦИЯ. В статье исследуются стратегические подходы к обеспечению продовольственной безопасности в условиях современных глобальных угроз. Рассматривается влияние пандемий, изменения климата, геополитических конфликтов и нарушений логистических цепочек на устойчивость продовольственных систем. Особое внимание уделено стратегическому менеджменту, управлению рисками, устойчивости цепей поставок и внедрению цифровых технологий. Предложена интегрированная модель стратегического управления, основанная на взаимодействии государственных органов, научных учреждений и частного сектора. Полученные результаты могут быть использованы при разработке эффективной государственной политики в области продовольственной безопасности.
Ключевые слова: продовольственная безопасность, стратегический менеджмент, управление рисками, цепочка поставок, логистика, цифровая трансформация, Big Data, GIS, IoT, стратегическое планирование.

Kirish. So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida kuzatilayotgan keskin o'zgarishlar oziq-ovqat xavfsizligini global miqyosdagi strategik muammoga aylantirdi. Pandemiyalar, iqlim o'zgarishi, geosiyosiy mojarolar, xalqaro savdodagi uzilishlar hamda energiya resurslari narxlarining oshishi oziq-ovqat tizimlarining barqaror faoliyatiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada ko'plab davlatlar oziq-ovqat mahsulotlari ta'minotini kafolatlash, logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda milliy oziq-ovqat zaxiralarini shakllantirish bo'yicha yangi strategiyalar ishlab chiqishga majbur bo'lmoqda.

Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligi faqat qishloq xo'jaligi bilan bog'liq masala sifatida emas, balki iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy va siyosiy omillar bilan uzviy bog'liq bo'lgan kompleks tizim sifatida qaralmoqda. Shu bois mazkur sohada strategik menejment tamoyillarini qo'llash, mavjud tahdidlarni muntazam monitoring qilish, risklarni baholash va zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini joriy etish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), geografik axborot tizimlari (GIS) va IoT texnologiyalaridan foydalanish oziq-ovqat tizimining samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida e'tirof etilmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi zamonaviy global tahdidlar sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini boshqarishning strategik yondashuvlarini tahlil qilish, risklarni boshqarish hamda ta'minot zanjirining barqarorligini ta'minlashga qaratilgan zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini baholashdan iborat. Tadqiqot natijalari davlat boshqaruvi organlari, ilmiy muassasalar va xususiy sektor uchun oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodoligiyasi. Mazkur tadqiqotda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning strategik boshqaruv mexanizmlarini baholash uchun zamonaviy ilmiy tadqiqot metodlaridan kompleks foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kontent tahlili, statistik ma'lumotlarni umumlashtirish hamda strategik menejment konsepsiyalarini tahlil qilish usullari tashkil etdi. Ushbu metodlar global tahdidlarning oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini aniqlash va mavjud boshqaruv mexanizmlarining samaradorligini baholash imkonini berdi.

Tadqiqot davomida Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO), Jahon banki (World Bank), Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO), OECD hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, ilmiy maqolalar va statistik ma'lumotlari tahlil qilindi. Shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligi sohasida chop etilgan zamonaviy ilmiy adabiyotlar, strategik menejment nazariyalari hamda risklarni boshqarish bo'yicha ilmiy qarashlar qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu yondashuv turli mamlakatlarda qo'llanilayotgan boshqaruv tajribalarini solishtirish va ularning samaradorligini baholash imkonini berdi.

Mazkur tadqiqotda strategik tahlilning asosiy bosqichlari sifatida global tahdidlarni aniqlash, ularning oziq-ovqat tizimiga ta'sirini baholash, mavjud boshqaruv mexanizmlarini tahlil qilish va integratsiyalashgan strategik modelni ishlab chiqish jarayonlari amalga oshirildi. Risklarni baholashda tahdidlarning yuzaga kelish ehtimoli, ta'sir darajasi hamda ularni kamaytirish imkoniyatlari hisobga olindi. Shu bilan birga, logistika tizimi, ta'minot zanjiri, strategik zaxiralar va raqamli texnologiyalarning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni alohida baholandi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish masalasi strategik menejment, risklarni boshqarish va raqamli transformatsiya nuqtai nazaridan kompleks yondashuv asosida tahlil qilindi. Bundan tashqari, davlat organlari, ilmiy muassasalar, xususiy sektor va fermer xo'jaliklari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga asoslangan integratsiyalashgan strategik boshqaruv modeli taklif etildi. Mazkur metodologik yondashuv oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu metodologik yondashuv maqolaning keyingi bo'limlarida keltiriladigan natijalar va muhokamalar uchun ilmiy asos vazifasini bajaradi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy global tahdidlar oziq-ovqat tizimining barcha bo'g'inlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Pandemiyalar davrida transport harakatining cheklanishi, ishlab chiqarish hajmining pasayishi va xalqaro savdodagi uzilishlar oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining keskin oshishiga sabab bo'ldi. Shu bilan birga, iqlim o'zgarishi natijasida qurg'oqchilik, suv

resurslari tanqisligi va tabiiy ofatlar qishloq xo'jaligi mahsuldorligini pasaytirib, oziq-ovqat ta'minoti barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda risklarni boshqarish tizimining mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, xavflarni erta aniqlash, ularni baholash va ustuvorlashtirish oziq-ovqat tizimining uzluksiz ishlashini ta'minlaydigan asosiy omillardan biridir. Strategik risklarni boshqarish tizimi nafaqat mavjud tahdidlarga tezkor javob berish, balki kelajakdagi ehtimoliy inqirozlarning oldini olish imkonini ham yaratadi.

Ta'minot zanjiri barqarorligini ta'minlash oziq-ovqat xavfsizligining eng muhim elementlaridan biri ekanligi ham aniqlandi. Transport infratuzilmasi, logistika markazlari, sovutish tizimlari va axborot almashinuvi tizimlarining samarali ishlashi oziq-ovqat mahsulotlarining ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga uzluksiz yetkazib berilishini ta'minlaydi. Aksincha, logistika tizimidagi uzilishlar oziq-ovqat mahsulotlari tanqisligi hamda narxlarning oshishiga olib keladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari sun'iy intellekt, Big Data, GIS va IoT texnologiyalarini joriy etish oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Mazkur texnologiyalar hosildorlikni prognoz qilish, logistika yo'nalishlarini optimallashtirish, strategik zaxiralarni monitoring qilish hamda qaror qabul qilish jarayonlarini tezlashtirish imkonini beradi. Shu sababli raqamli transformatsiya zamonaviy strategik boshqaruvning ajralmas qismi sifatida baholandi.

Risklarni boshqarish bo'yicha olingan xulosalar ISO 31000 xalqaro standarti tamoyillari bilan ham mos keladi. Tadqiqot davomida xavflarni erta aniqlash, ularni kompleks baholash va ustuvorlashtirish strategik boshqaruv samaradorligini oshirishi aniqlandi. Xususan, pandemiyalar, iqlim o'zgarishi va geosiyosiy mojarolar sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun strategik zaxiralarni shakllantirish, logistika yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish hamda raqamli monitoring tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etishi qayd etildi. Ushbu natijalar zamonaviy risk-menejment yondashuvlari bilan to'liq mos keladi.

O'zbekiston sharoitida ham mazkur tadqiqot natijalari amaliy ahamiyatga ega. Mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash uchun strategik boshqaruv tizimini takomillashtirish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni amaliyot bilan integratsiya qilish hamda davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv milliy oziq-ovqat tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

Zamonaviy global tahdidlar oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda strategik boshqaruvning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Pandemiyalar, iqlim o'zgarishi va geosiyosiy beqarorlik oziq-ovqat tizimiga kompleks ta'sir ko'rsatadi.

Risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning asosiy shartlaridan biridir. Xavflarni erta aniqlash va kompleks baholash inqirozlarning salbiy oqibatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Ta'minot zanjiri barqarorligini mustahkamlash oziq-ovqat mahsulotlarini uzluksiz yetkazib berishni ta'minlaydi. Shu bois logistika infratuzilmasini rivojlantirish strategik ustuvor yo'nalish sifatida qaralishi lozim.

Sun'iy intellekt, Big Data, IoT va GIS kabi raqamli texnologiyalarni joriy etish oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi hamda tezkor boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini yaratadi.

Davlat boshqaruvi organlari, ilmiy muassasalar va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga asoslangan integratsiyalashgan strategik model oziq-ovqat tizimining barqarorligini ta'minlashning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston sharoitida strategik menejment, innovatsion texnologiyalar va ilmiy yondashuvlarni yagona boshqaruv tizimiga integratsiya qilish mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash hamda iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2024). The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. Rome: FAO.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2023). The State of Agricultural Commodity Markets 2023. Rome: FAO.
3. World Bank. (2024). Food Security Update. Washington, DC: World Bank.
4. World Bank. (2023). World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies. Washington, DC.
5. World Health Organization (WHO). (2024). Global Health Observatory. Geneva: WHO.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023. Paris: OECD.
7. Christopher, M. (2022). Logistics and Supply Chain Management (6th ed.). Pearson.
8. Ivanov, D. (2021). Introduction to Supply Chain Resilience. Springer.
9. Ivanov, D., & Dolgui, A. (2021). A Digital Supply Chain Twin for Managing the Disruption Risks and Resilience. Transportation Research Part E, 155.
10. Tang, C. S. (2020). Supply Chain Risk Management. International Journal of Production Economics, 228.
11. Chopra, S. (2021). Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation (8th ed.). Pearson.
12. Christopher, M., & Peck, H. (2020). Building the Resilient Supply Chain. International Journal of Logistics Management, 31(2), 213–234.
13. United Nations Development Programme (UNDP). (2023). Human Development Report 2023/2024. New York: UNDP.
14. United Nations. (2023). Transforming Our World: Sustainable Development Goals. New York: United Nations.